

Nr 40

Kulturutskottets betänkande i anledning av motion om en samordning av inventeringsverksamheten på hemslöjdens område m. m.**Motionen**

I motionen 1973:1226 av fröken Eliasson m. fl. (c, s, fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag om en samordning av inventeringsverksamheten samt om en materialinsamlings- och utställningsenhet av rikskaraktär på hemslöjdens område.

Motionärerna framhåller att hemslöjden i Sverige internationellt sett är unik och en oskattbar del av vårt kulturarv. I många delar av landet utgör den ett självklart band mellan människorna, en kulturell och social miljöfaktor, som skapar samhörighet och stimulerar till aktivitet. Med rötterna i en gammal bondekultur har hemslöjden en decentraliserad prägel och en i högsta grad folklig förankring.

Hemslöjdens månghundraåriga historia är bara till mycket liten del dokumenterad utöver den produktion som fortfarande sker efter gamla förebilder. Vad gäller såväl inventering som materialinsamling är situationen prekär med tanke på den stora mängd material och källor som hotar att försvinna genom den snabba urbaniseringsprocessen och samhällsförändringarna.

Hemslöjdsföreningar och hemslöjdskonsulenter gör inventeringar så långt resurserna räcker men har otillräckliga medel. Läns museerna har en viss möjlighet att bevaka området men också för små resurser. Nordiska museet svarar i viss utsträckning för inventeringar, materialinsamling och utställningsverksamhet. Sammanfattningsvis anser emellertid motionärerna att de inventeringar som görs i många delar av landet sker utan samordning och utan överblick, att någon samlad dokumentation inte kommer till stånd, att insamlingen av material är bristfällig och osystematisk och att det helt saknas möjligheter att i utställningsform ge en representativ bild av den svenska hemslöjdens framväxt och rika uttrycksformer. Enligt motionärernas mening är det nödvändigt att frågan om en på riksplanet samordnad inventeringsverksamhet får en snar lösning så att de lokala hemslöjdsföreningarna, hemslöjdskonsulenterna och läns museerna kan få en ordentlig överblick och möjlighet att prioritera angelägna inventeringsuppgifter. Även behovet av att samla in och ställa ut material som belyser den historiska utvecklingen och den nutida produktionen i landet samt fogar in hemslöjden i dess kulturella och sociala sammanhang bör tillgodoses. De nu nämnda frågorna bör enligt motionärerna närmare utredas så att man får en belysning av i vad mån uppgifter av detta slag bör knytas till hemslöjdsrörelsen och Nordiska museet.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från Nordiska museet och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Båda remissinstanserna delar motionärernas uppfattning att det är synnerligen angeläget att inventeringsverksamheten samordnas över hela landet och att verksamheten behöver stödjas ekonomiskt. De understryker behovet av en dokumentations- och utställningsverksamhet men anser att det för närvarande inte behövs en särskild utredning rörande dessa frågor.

Nordiska museet understryker i sin skrivelse sambandet mellan fortlöpande inventering och dokumentation av hemslöjden å ena sidan samt undervisning och utbildning å den andra. Vidare betonar museet hur hemslöjdens breda folkliga förankring och rikt varierade uttrycksformer ger betingelser för förverkligande av aktuella kulturpolitiska målsättningar som t. ex. aktivering genom skapande verksamhet, vilket inte tillräckligt beaktats av kulturrådet. Det statliga stödet till hemslöjden är alltför splittrat och därför svårt att utnyttja, och det finns därför behov av en samlad miljö för initiativ och utveckling i form av ett enhetligt, allsidigt hemslöjdskansli. Tillkomsten av ett dylikt kansli bör få konsekvenser även i fråga om den till industriverket knutna nämnden för hemslöjdsfrågor. Sålunda bör Nordiska museets roll som Hemslöjdsföreningarnas riksförbunds naturliga samarbetspartner beaktas vid tillsättande av ledamöter i nämnden.

Museet anser att redan gjorda inventeringar bör systematiseras och registreras på ett sådant sätt att de blir regionalt och centralt tillgängliga. Detta bör kunna ske vid en av museet planerad filial för hemslöjdsdokumentation, byggd på en av Hedvig Ulfsparre skapad textilsamling och placerad i Gävleborgs län.

Det skisserade hemslöjdskansliet bör innebära att förutsättningar skapas för en samplanering i fråga om inventeringsverksamheten mellan riksorgan som Nordiska museet och Hemslöjdsföreningarnas riksförbund samt regionala organ som läns museer och länsföreningar. Kansliet bör vidare kunna fungera som utställningsenhet.

I anslutning till vad museet uttalat om hemslöjdens betydelse vid förverkligandet av aktuella kulturpolitiska strömningar betonas de kulturhistoriska museernas roll som basinstitutioner men samtidigt hur de hämmas av brist på resurser. Även hemslöjdsföreningarna som åtnjuter visst statligt stöd hämmas svårt av bristande resurser. Det måste stå klart för de anslagsbeviljande myndigheterna att en inventering inte är en engångsinsats.

De kulturhistoriska museerna och hemslöjdsföreningarna har inte alldeles samma målsättning för sin inventeringsverksamhet, men mycket är gemensamt, och ett samarbete är mycket värdefullt för båda parter. Även i fråga om utbildning av hemslöjdsföreningarnas personal förekommer ett värdefullt samarbete mellan Nordiska museet och föreningarna.

Vad slutligen gäller det i motionen framställda utredningskravet

uttalas att museet inser betydelsen av en utredning men på grund av behovet av snabba åtgärder velat peka på att förbättringar kan uppnås redan genom en organisatorisk översyn och samordning av befintliga resurser. Museet anser att vissa åtgärder kan genomföras snarast och andra efter utredning.

Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund har anfört följande.

Trots att museal materialinsamling har bedrivits med vetenskapliga metoder i snart 100 år i Sverige har man inte haft resurser att ge en samlad bild av äldre tekniker, material, form och färdiga produkter. Här finns ännu oändligt mycket att göra för att komplettera och fullfölja det påbörjade arbetet. Med dagens ändrade livsförhållanden och ökad omflyttning av stora folkgrupper går både materialet och traditionen om användning och tillverkning förlorade. Här har den svenska hemslöjdsrörelsen gjort en stor insats för att bevara och föra vidare kunskapen om äldre textil- och hård slöjd.

Inventeringsarbetet har alltid varit ett led i detta arbete dels för att öka kunskapen, dels för att utveckla nyproduktionen på traditionell grund.

1. Såväl inom museerna som hemslöjdsföreningarna har ett förtjänstfullt inventeringsarbete utförts som förvaras på respektive håll. Detta bör kartläggas för att dupliceras förslagsvis på Nordiska museet och i sin helhet bli tillgängligt för studier och vetenskaplig forskning. Hedvig Ulfsparrés samlingar belysande hemslöjdsrörelsens utveckling kommer att göras tillgänglig för studier på Forsbacka i Nordiska museets regi. Dit kan med fördel överföras arkivmaterial från äldre inventeringsverksamhet, liksom det även för framtida material bör vara ett centralt arkiv.
2. Ett outtömligt behov av inventeringar ute i bygderna finns fortfarande och kräver en kontinuerlig uppföljning. Det fortsatta arbetet är beroende av att de ekonomiska problemen och personalfrågan löses.
3. Inventeringar i hemslöjdens regi bör begränsas till textil- och hård slöjd med hänsyn till olika material, tekniker och föremålsgrupper. Mera allmänna inventeringar bör utföras direkt av museerna.
4. Hittills har arbetsbördan burits av läns hemslöjds konsulenter som vid sidan av sina övriga ordinarie arbetsuppgifter har svårt att kunna ägna tillräcklig tid åt detta omfattande arbetsfält. Det är därför angeläget att kunna avlöna biträdande kompetent arbetskraft som behärskar både tekniker och metoder vid etnologiskt inventeringsarbete.
5. Kortare kurser bör anordnas för utbildning av medarbetare för praktiskt fältarbete.
6. Samarbetet mellan hemslöjderna och museerna bör preciseras ekonomiskt, administrativt och vad gäller medarbetare på fältet.
7. Enhetliga formulär för katalogisering (dokumentation) måste utarbetas och vara obligatoriska för erhållande av statsanslag.
8. Anvisningar måste även utarbetas för enklare dokumentärfotografering av föremål under fältarbetet. Kvalificerad fotografering bör utföras av museerna.
9. Möjligheterna att utföra mikrofotografering bör undersökas.
10. Dokumentationen bör utföras i tre exemplar; till den verkställande hemslöjdsföreningen, läns museet och Nordiska museet och på så sätt bli tillgänglig för lokala intressen och vetenskaplig forskning.
11. Varje hemslöjdsförening bör självständigt planera och utföra de

inventeringar som anses mest angelägna inom området i samarbete med museer och myndigheter.

12. Allmänhetens intresse för inventeringarna är så stort att en slutförd inventering bör resultera i en utställning på lokalplanet, vilken eventuellt även kan skickas ut som vandringsutställning.

Under budgetåret 1972/73 utgick från anslaget "främjande av hemslöjden" bidrag till hemslöjdsföreningarnas inventeringsverksamhet inom hemslöjdsområdet med ca 60 000 kronor.

Då omkostnader för inventeringsarbete kan beräknas till ca 1 000 kronor per vecka + kostnader för fotografering och dokumentation, räcker ett anslag på 5 000 kronor bara till fem veckors arbete. De 60 000 kronor som nu disponeras, fördelas i anslag på 5 000 - 8 000 genom hemslöjdsnämnden på industriverket.

Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund anser i motsats till motionen icke att en ny utredning om inventeringsarbetet är nödvändig eller önskvärd, då praktisk erfarenhet och metoder samt administrativt kunnande finns företrädd sedan årtal inom Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund och Nordiska museet. Det vore dock önskvärt att för främjandet av ett närmare samarbete båda dessa institutioner bleve representerade i hemslöjdsnämnden.

Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund vill kraftigt understryka motionens krav på väsentligt ökade anslag och föreslår en summa om minst 200 000 kr/år för den del av inventeringsarbetet som berör hemslöjdsföreningarna. Kostnader för utbildning av kompetenta medhjälpare tillkommer (se punkt 5).

Motionen har utsänts till samtliga till riksförbundet anslutna föreningar och denna skrivelse baserar sig på inkomna yttranden.

Utskottet

Hemslöjden har en given plats i svenskt kulturliv som en del av vårt kulturarv och bärare av en levande och folklig kultur. Den har en betydelsefull uppgift genom att stimulera till fri skapande verksamhet och spelar ofta en viktig roll i lokala och regionala kulturyttringar.

I dagens samhälle brottas hemslöjdsrörelsen med en rad problem bl. a. de som tas upp i motionen och som rör dokumentations- och inventeringsverksamheten samt samordningsfrågor. Motionärerna framhåller beträffande inventeringsverksamheten att situationen på detta område är prekär med tanke på den stora mängd material och källor som hotar att försvinna genom de snabba förändringarna i samhället. Denna uppfattning delas av remissinstanserna. Uppenbarligen finns det behov av att kunna föra ut hemslöjdens utveckling och uttryckssätt på ett bättre sätt än som f. n. är möjligt. Av remissvaren framgår att Nordiska museet sedan länge planerat att upprätta en dokumentations- och utställningsenhet i anslutning till en donation av textil slöjd.

Det kan inte råda delade meningar om att de frågor som tas upp i motionen är angelägna. Utskottet förutsätter också att de följs med uppmärksamhet av berörda myndigheter och organisationer och anser sig med hänsyn bl. a. härtill inte böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om den av motionärerna önskade utredningen.

Under återopande av vad ovan anförts hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1973:1226.

Stockholm den 1 november 1973

På kulturutskottets vägnar

LENNART MATTSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Larsson i Vänersborg (s), herr Källstad (fp), fru Berglund (s), herrar Nilsson i Agnäs (m), Leander (s), fru Fränkel (fp), herrar Green (s), Andersson i Örträsk (s), fru Mogård (m), fröken Eliasson (c), fru Johansson (s), herrar Norrby i Gunnarskog (c), Sörenson (s) och fru Nordlander (vpk).

